

Emlékezés Eötvös Lorándra sírjának megkoszorúzása alkalmából

Budapest, 2014. április 8.

Eötvös József és Trefort Ágoston – Than Károly és Krenner József – Hermann Helmholtz és Robert Bunsen. Közös neveikben, hogy saját hivatásuk, tudományterületük kapcsán jelentős életművet hagytak hátra. Közös továbbá az is, hogy mindannyian hozzájárultak egy ugyancsak nem jelentéktelen személyiség és életmű kibontakoztatásához, megalapozásához. Természetesen Eötvös Lorándról, az 1848. július 27-én született, jogásznak indult, de fizikusként világhírt szerzett báróról van szó, aki nem véletlenül lett egyetemünk névadójává.

A többek közt a torziós ingájáról elhíresült természettudósak a kezdetektől megadatot, hogy inspiráló szellemi légkörben, rendkívüli egyéniségek istápolása mellett cseperedjen fel. Meghatározó e tekintetben az édesapa, Eötvös József eszmeisége, mely a liberalizmus, a demokrácia, valamint a polgárosodás alkotta hármason nyugodott. Ez a triász jelölte ki Magyarország szélsőségektől mentes átalakulásának, a modern Nyugathoz való felzárkózásának eötvösi értelemben vett irányát.

„A gondolkodásban önállóságot csak az olyan tanár tanítása adhat, aki maga állandóan gondolkodik, s éppen ez az önállóság az, ami a legszükségesebb a tudósaknak mint a gyakorlat emberének.” A mondat, mely Eötvös Loránd sajátja, kiválóan rávilágít az ilyen módon kialakult világkép sajátosságaira. Ezzel párhuzamosan az eötvösi életmű másik meghatározó összetevőjére, a minél szélesebb kört érintő, magas színvonalú oktatás iránti elhivatottságra is tökéletes példa.

Az elhivatottság azonban önmagában kevés. Ha a szándék nem formálódik tettekké, nem nyilvánul meg kongruens cselekedetekben, akkor valójában nem sokat ér. Eötvös Loránd e felismerés jegyében, természettudósi minőségén túl a Magyar Tudományos Akadémia elnökeként, vallás- és közoktatásügyi miniszterként és a Budapesti Tudományegyetem rektoraként is óriási szerepet vállalt a magyarországi oktatás és tudományos élet fellendítésében. Mindezt nehéz körülmények, az országot terhelő számtalan probléma, megannyi súlyos konfliktus közepette.

A 19. század végét jellemző szellemi, tudományos, gazdasági pezsgésnek így Eötvös nem pusztán szemlélője volt, hanem fáradszórólanszerűen, elkötelezetten tevékenykedő alakítója is. A felnövekvő generációkban az autonóm, felelősségteljes módon gondolkodni képes embereszményt tudatosító, a tudományos megismerést újszerű, izgalmas keretek közé

helyező Eötvös sok egyéb mellett pedagógiája révén is hozzájárult az ország formálásához. Értette és képviselte az antik pedagógia alapvetéseit. Az egyetemek előképének tekinthető platóni Akadémia végső intenciója szerint a görög városállamok tisztességes kormányzásának helyreállítására alakult. A görög iskolaalapító filozófus vallotta: ennek elérése érdekében a teoretikus tudás hiánytalan megalapozása szükségeltetik – természetszerűleg egy arra minden tekintetben alkalmas és elhivatott tanító iránymutatásával.

Pedagógus és tanítvány viszonya ilyen értelemben változatlan indítatású volt Eötvös korában – és tegyük rögtön hozzá, a 21. század viszonyai közt is –, még ha az eltelt időben árnyaltabb és sokrétűbb lett is a neveléshez, annak tudományához kapcsolt kép. Az emberi személyiség kibontakoztatásának és tökéletesítésének szándéka, mely a modern pedagógia sarokkövének tekinthető, magában foglalja ugyanis a gondolatíságot az egyén és közössége célkitűzéseinek egyidejű megvalósítása, tehát a tisztességes kormányzás ideájának vonatkozásában is.

Leszűrhető ez az elképzelés Eötvös saját szavaiból is: „Az első egyetemek s velők az egyetemi intézmények általában sokkal természetszerűbben keletkeztek, mint ahogyan ma szoktuk ilyenmő intézményeinket életbe léptetni. Ha ma újfajta iskolát alapítanánk, először is szabályait állapítanók meg, s azután keresnők hozzá a mestereket, és a mesterekhez a tanulókat. Az egyetem keletkezésekor másként volt a dolog: előbb volt a mester és a tanuló, s csak azután következett a szabály. Ez intézmény életbeléptetése ezért nem egy ember és nem is egy nemzet vagy egy állam érdeme: alapítói, amennyiben alapítókról szólhatunk, azok a tudni vágyó tanulók, akik egyes híres mesterek köré gyülekezvén, tanulótestületeket alakítottak.”

Az univerzális és univerzálisan elfogadott tudás megszerzése – mondhatni, átadás-átvétele – tehát egy olyan folyamat, melyre oktató és oktatott közösen vállalkoznak. E folyamat pedig se nem rövid, se nem helyettesítheti a majdani hivatás praxisában szerzett rutint. Ismét csak a fizikus báró szavait segítségül hívva, ekképpen lehet ezt megfogalmazni: „Tudjuk mi azt jól, hogy nekünk kötelességünk hallgatóink tudományos szakképzettségét fejleszteni úgy, hogy később gyakorlati életpályájok folyamán abban hiányt ne szenvedjenek, de maga a begyakorlás ezekben a foglalkozásokba nem tartozott soha, és nem tartozik ma sem a mi teendők közé. Az egyetem hibája lehet azért, ha a tudományos

képzettség általános színvonala nem üti meg a kellő mértéket, de nem róható fel az ő mulasztásául, hogy kezdő hivatalnokaink, ügyvédeink, orvosaink, némelyek véleménye szerint, nem eléggé gyakorlatiak. Az élet gyakorlatában ügyességre nem taníthat semmiféle iskola; annak iskolája csak maga az élet.

Az egyetem mint tudományos iskola ellen intézett támadásoknak van még egy más formájuk: sokan általánosságban elismerik ugyan tudományos tanításának szükségességét, de sokallják az időt, melyet a fiatalság reáfordít. [...] Idő kell erre; mesterségesen hajtva nem lehet a szellemet nagyra növelni. Szép dolog volna, elhiszem, ha például megvalósulna az, amit Raimundus Lullus Ars Magnája ígér. »Mivel az ember élete rövid – így szól ő –, a jogtudomány pedig terjedelmes, azért arra szolgál ez a mesterség (az ars magna), hogy a jogtudományt mindenki egy rövidke köny-

vecsékből meg tudja tanulni.« Komolyan vállalkozik azután arra, hogy a közepes tanulót e mesterségével három hónap alatt, a jobbat két hónap alatt, a kitűnőt pedig négy hét alatt jogtudóssá neveli.

Ilyen rövidke könyvecske van ma is elég; a gyorsan tanulás mesterségét ma is sokan próbálgatják, s némelyek meg is tanulják ilyen módon a vizsgálatra szükséges leckét, de szellemök erejét ez éppen nem szellemes foglalkozás mellett gyermekes tehetetlenségében szunnyadni hagyják.»

Jól tudjuk, hogy milyen időtálló e gondolatok, minthogy korunkból éppúgy nem hiányzik a gyorsan bezsebelni vágyott tudás iránti igény, akárcsak a 100 vagy akár 800 esztendővel ezelőtti időkben. Figyelmezzünk hát a megfontolt szavakra, s hajtsuk meg fejünket a tudós elme előtt, akitől származnak: Eötvös Loránd előtt.

Dr. Seifert Tibor,
az ELTE rektori főbiztosa

* * *

2014. április 8-án, Eötvös Loránd halálának 95. évfordulóján a Magyar Geofizikusok Egyesülete koszorúzási ünnepséget tartott Eötvös sírjánál, a Fiumei úti Nemzeti Sírkertben. A koszorúzási ünnepségen *Dr. Seifert Tibor*, az ELTE rektori főbiztosa és *Schönviszky László* az MTE elnöke mondott beszédet.

A Szerkesztőség köszöni *Hámorné Vidó Máriának* a beszéd beküldését.